

ZMIANA SPOŁECZNA A KOBIECY W WOJSKU POLSKIM. WYBRANE ASPEKTY SOCJOLOGICZNE

Rozprawy Społeczne Nr 2 (IV) 2010, 138-147

Jan Maciejewski

Uniwersytet Wrocławski

Streszczenie:

Przełom wieków pokazał, że grupy dyspozycyjne to trwałe segmenty społeczeństwa zdobywające swoje środki egzystencji poddając się rozkazodawstwu, hierarchii, dyscyplinie, musztrze, skoszarowaniu i znacznemu ograniczeniu życia rodzinnie-osobistego na rzecz pełnienia wewnątrz i zewnętrznie grupowych czyli segmentacyjnych ról społecznych, zasadniczo różnych od ról pełnionych w obrębie grup społeczeństwa cywilnego.

Praca w systemach, współczesnej dyspozycyjności nazywana często potocznie służbą wymaga poświęcenia nieraz życia, dlatego była i jest gratyfikowana zarówno w totalitaryzmie jak i w demokracji, w demokracji jednak za pośrednictwem współczesnego rynku pracy. Zatem grupami dyspozycyjnymi są żołnierze, policjanci, straż itp., którzy strzegą w ramach odpowiedniego rodzaju dyspozycyjności, porządku publicznego i jeśli zachodzi potrzeba zgodnie z rozkazami władzy państwowej wykonują jej polecenia. Zabezpieczają procesy wytwórczo-eksploatacyjne i gospodarcze oraz naturalno-przyrodnicze w tym strzegą odpowiednich urządzeń infrastrukturalnych mających zapowiedz katastrofa a jeśli takie zdarza się usuwają skutki (Zagórski 2006).

Słowa kluczowe: grupy dyspozycyjne, wojsko, stereotypy

Z definicji profesora Zdzisława Zagórskiego wynika więc, iż uczestnictwo w grupach dyspozycyjnych związane jest z dużym zaangażowaniem się w wykonywany zawód oraz również z ograniczeniem pewnych sfer życia prywatnego oraz z poświęceniami, które mogą osiągnąć ekstremum tam tu na myśli poświęcenie własnego życia.

Dlatego też przez bardzo długi okres w przeświadczeniu opinii publicznej, w rzeczywistości kulturowo-aksjologicznej trudno było sobie wyobrazić uczestnictwo kobiet w tychże grupach dyspozycyjnych. Stereotypowo pojmowanie podziału ról na zawody typowo męskie i kobiece jeszcze bardziej utwierdzało to, iż nie ma miejsca dla kobiet w tych grupach, gdyż uczestnictwo w nich wiąże się z ogromnym poświęceniem, wysiłkiem zarówno fizycznym jak i psychicznym, jak i z poświęceniem nawet własnego życia.

Jedną z cech wiedzy potocznej jest pochopność i uogólnienie. Często na podstawie jednego lub kilku przypadków formułuje się sądy ogólne, a to powoduje że wiedza społeczna przesiąknięta jest stereotypami (Szacka 2003, s. 21-22).

Stereotypy powodują uproszczone ujmowanie różnych zjawisk w różnych aspektach życia. Jednym z rodzajów tego pojmowania jest uproszczony obraz kobiety jako pracownika. Kobiety przez pryzmat stereotypowego patrzenia postrzegają się jako pracujące wyłącznie po to aby odkładać pieniądze, porzuciły one pracę, gdyby sytuacja im na to pozwoliła w przeciwieństwie do mężczyzn, którzy bardzo silnie angażują się w swoją pracę, którym bardziej zależy na sukcesie zawodowym, a kobietom znacznie mniej.

Kobiety bardziej zadawałają się pracą, która wymaga mniej myślenia, większą uwagę przywiązują do społecznych i emocjonalnych aspektów pracy oraz do warunków w jakich pracują (Dzieńdziora 2007, s.108).

We współczesnych społeczeństwach gdzie granica tychże tradycyjnych podziałów powoli zaciera się, lecz podkreślam iż jest to proces powolny, gdzie następuje wzrost aktywności kobiet w sferze publicznej, gdzie kobiety są coraz lepiej wykształcone i posiadają coraz większe kwalifikacje oraz samoświadomość społeczną i prawną obszarem zainteresowań socjologii jest właśnie zjawisko uczestnictwa kobiet w tychże grupach dyspozycyjnych. Charles Moskos zwracał uwagę, że obliczem przemian tradycyjnego systemu organizacji wojskowej w nowoczesną organizację jest udział w niej kobiet (Moskos 1988).

Można się więc chwilę zastanowić na statusem kobiet i mężczyzn w Polsce. Czy tak naprawdę w społecznym społeczeństwie polskim mamy do czynienia z równością czy z dyskryminacją na różnych obszarach funkcjonowania tychże dwóch płci? Oczywiście równouprawnienie kobiet i mężczyzn zagwarantowane jest w Konstytucji RP, również w Kodeksie Pracy zakaz dotyczący jakichkolwiek przejawów dyskryminacyjnych oraz w Ustawie o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz jeszcze w masie innych aktów normatywnych wskazujących na zakaz przejawów dotyczących dyskryminacji na tle płci. Jednakże czy rzeczywiście w społeczeństwie polskim kobiety nie są dyskryminowane lecz równoprawne z mężczyznami? Czy społeczeństwo polskie wolne jest od stereotypowego ujmowania męskości i kobiecości?

Wiele obszarów m.in. niższe zarobki kobiet na tych samych stanowiskach pracy, niewielki udział

kobiet w sferze publicznej m.in. polityka, gospodarka itp. Jest jeszcze dość nieznaczny jednakże zauważalne są oczywiście trendy wskazujące na coraz większą aktywność kobiet i wzrost ich świadomości prawnej. Chociaż nadal bark jest w Polsce ustawy o równym statusie kobiet i mężczyzn. Parlament nie za bardzo zainteresowany jest tą kwestią równości statusu kobiet i mężczyzn. Z przykrością należy stwierdzić, iż znaczna część zadań zapisanych w Platformie Działań na rzecz Kobiet na lata 1997-2000 nie została zrealizowana. W społeczeństwie polskim nadal mamy do czynienia z panującym stereotypem tradycyjnego podziału ról na role męskie i kobiece, tradycyjnym podziałem rodziny, rola ojca i rola matki, żony, z podziałami na typowymi obowiązkami domowymi w której znacznej mierze obciążona jest kobieta. Nadal istnieje dyskryminacja kobiet na rynku pracy która ujawnia się m.in. w niższych zarobkach, w koncentracji kobiet tylko w niektórych sektorach zatrudnienia. Wszystkie te przejawy swoistej dyskryminacji, pojmowaniu stereotypowych ról kobiecych i męskich oraz brak realizowania założeń różnych aktów normatywnych związanych z przeciwdziałaniem dyskryminacji kobiet i ich aktywizacja w sferze publicznej ukazuje „niedorozwinięta” pozycje Polski w kwestii dotyczącej równości płci we wszelakich objawach życia społeczno-publicznego.

Warto dojść do pojmowania równości wg Leona Petrażyckiego “Równość ludzi i poczucie sprawiedliwości wymagają równouprawnienie kobiet”. Te mądre słowa muszą zostać zrozumiane w Polsce aby można było mówić o pełnoprawnej demokracji (Jaształ 2007, s.179-182).

Przyjrzyjmy się teraz jak w takiej sytuacji normatywnie umożliwiającej równouprawnienie, a jednakże w dalszym ciągu w sposób ograniczony odnajdują się kobiety które są świadome i dokonują wyboru zaangażowania się w grupy dyspozycyjne.

Przeanalizujmy w jaki sposób w tych stereotypowych ujęciach odnajdują się kobiety angażujące się w służbę wojskową i w jaki sposób są one postrzegane.

Rozważmy pokrótce odbiór przez społeczeństwo kobiet uczestniczących w służbie wojskowej. Systematyczny wzrost liczby kobiet zakładających wojskowy mundur rozpoczął się w 1999r, kiedy wstąpienie Polski do NATO poszerzyło ich formalnoprawne możliwości wyboru zawodu wojskowego. Od tego czasu rozpoczął się bowiem nabór kobiet do szkół i akademii wojskowych. Prześledźmy teraz najbardziej aktualne dane pochodzące z projektu badawczego zrealizowanego w latach 2004-2005, dzięki finansowemu wsparciu Komitetu Badań Naukowych. Był to projekt wkraczający w nurt badań dotyczących nad rolą i znaczeniem kobiet w wojsku i próbujący uchwycić jednocześnie społeczną percepcję. Ogólnie można wywnioskować, iż istnieje społeczne przyzwolenie na służbę kobiet, które dobrowolnie wybierają zawód wojskowych.

Tylko, iż w środowisku cywilnych częściej postuluje się, iż by wyłączyć kobiety ze służby na stanowisku związanych z walką. Zdecydowanie mniej zwolenników, zwłaszcza w środowisku cywilnym zyskał aspekt zatrudnienia kobiet na zadzie przymusu. Wojskowi też przeciwstawni są takiemu rozwiązaniu jednakże w mniejszym stopniu niż cywile. Przeciwnicy udziału kobiet w wojsku, wskazali na następujące powody. Po pierwsze wskazują na odmienne postrzeganie przyczyn religijnych, moralnych przekonań te opinie dominują częściej w przeświadczenie środowiska cywilnego gdyż wojskowi uznają te powody za nieistotne.

Uznano za bardzo istotny powód nie możliwości uczestnictwa kobiet w tejsz służbie powód wzięcia ich do niewoli i maltretowanie. Oba środowiska w dość podobny sposób wskazują na to, iż kobiety wykonują obowiązki gorzej niż mężczyźni. Warto tu zauważyć iż społeczna percepcja wojskowej służby kobiet nie jest zróżnicowana cechami społeczno-demograficznymi z jednym wyjątkiem, przedstawiciele środowiska cywilnego, deklarujący wykształcenie podstawowe, zdecydowanie częściej nie godzą się na wojskowa służbę kobiet (Baran-Wojtachnio 2007, s.13-17).

Większość Polaków akceptuje dopuszczenie kobiet do pełnienia zawodowej służby wojskowej tak wynika z najnowszego sondażu Centrum Badania Opinii Publicznej.

Od 1999 r. liczba zwolenników zawodowej służby wojskowej kobiet zmniejszyła się o 6%, zaś przeciwników wzrosła o 4 %. Najczęściej wyrażany jest pogląd (39%), że kobiety powinny służyć tylko w niektórych służbach, np. w korpusie medycznym i logistyki. 25 % badanych uważa, że kobiety powinny służyć w armii bez żadnych ograniczeń. Według 16 % respondentów, panie powinny służyć we wszystkich rodzajach służb, ale tylko na takich stanowiskach, które w przypadku wojny nie grożą udziałem w walce. 14 % Polaków uważa, że kobiety w ogóle nie powinny służyć w wojsku. Zdania na ten temat nie miało 6 % respondentów (<http://www.kadry.wp.mil.pl/artukul.php?idartykul=19>).

Można stwierdzić iż zarówno środowisko wojskowe jak i cywilne godzi się na dobrowolną służbę kobiet w wojsku i jednocześnie nie godzi się żeby ta służba miała charakter przymusowy. W społeczeństwie istnieje można by powiedzieć ogólne przyzwolenie na uczestnictwo kobiet w wojsku. Akceptacja tego stanu rzeczy moim zdaniem w znaczący sposób przyczyniać się będzie do coraz większego zaangażowania się kobiet w różnych grupach dyspozycyjnych.

Pomimo trudności związanych z wykonywaniem zawodów w grupach dyspozycyjnych z danych przywołanych przez CBOS wynika, że w 1990 r. w polskiej armii służyły 32 kobiety, w 1995 było ich już ponad 100, pięć lat później – niemal 300, w 2005 niespełna 600, a w 2006 – już ponad 650.

W 2007 r. liczba kobiet osiągnęła poziom 800 w zawodowej służbie wojskowej. Wraz z kandydatkami na żołnierzy zawodowych, których w 2007 r. jest 220 – liczba kobiet przekroczyła 1000. W ten sposób udział kobiet w stosunku do ogółu żołnierzy zawodowych wynosi obecnie 1.04 proc. Szansą na poprawienie sytuacji jest zapowiadana profesjonalizacja Sił Zbrojnych i otwarcie dla kobiet w większym stopniu możliwości rekrutacji do korpusu szeregowych zawodowych a także podejmowanie przez instytucje resortu Obrony Narodowej działań w kierunku zmiany stereotypów postrzegania roli kobiet w wojsku (<http://www.kadry.wp.mil.pl/arttykul.php?idartykul=19>). W dn. 30.06.2007 r. 31 stycznia 2006 w służbie czynnej było już 800 kobiet, w tym dwie w randze pułkownika. W dodatku w akademiach i szkołach wojskowych szkoli się ponadto 220 kandydatek (http://pl.wikipedia.org/wiki/Kobiety_w_Wojsku_Polskim).

Podstawy prawne dające możliwość pełnienia służby zawodowej przez kobiety stanowią jak już wyżej wspomniana Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej; Ustawa o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych z 11 września 2003r (Dz. U. Nr 179, poz.1750) wraz z przepisami wykonawczymi; ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z 21 listopada 1967 r. znowelizowana 29 lipca 2005r.(Dz. U. Nr 180 poz. 1496) wraz z przepisami wykonawczymi. W 2005 roku nastąpiły zmiany w następujących kwestiach po 1 szkolenia wojskowego studentów, po 2 rozszerzenia katalogu kobiecych zawodów (specjalności), które znalazły się w kręgu zainteresowania Sił Zbrojnych. Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministra Obrony Narodowej w sprawie sposobu przeprowadzenia przysposobienia obronnego studentów i studentek, ochotnicy podczas studiów mogą odbyć stosowne przeszkolenie wojskowe w systemie samokształcenia jako nadobowiązkowy przedmiot nauczania oraz w formie 6 tygodniowego przeszkolenia wojskowego przeprowadzonego przez Wyższą Szkołę Oficerską lub Centrum Szkolenia podczas wakacji. Szkolenie to cieszyło się dużym zainteresowaniem studentów. Wśród ponad 3200 chętnych studentów do odbycia przeszkolenia wojskowego w przerwie wakacyjnej w 2005 r. znalazło się 278 studentek. Od 2006 r. planuje się dodatkowo powoływanie absolwentów szkół wyższych (licencjatów) na 3-miesięczne przeszkolenie wojskowe, w przypadku gdy podczas studiów nie odbyli takiego szkolenia. Po przeszkoleniu studenci będą przenoszeni do rezerwy. Odbycie przeszkolenia wojskowego otwiera im drogę do kariery wojskowej. Zgodnie z zapisami znowelizowanej “ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej” obowiązek stawiennictwa do przeszkolenia wojskowego obejmuje absolwentki szkół średnich i wyższych w niektórych zawodach:

medycznych, weterynaryjnych, morskich, lotniczych, psychologów, rehabilitantów, radiologów, diagnostyków laboratoryjnych, informatyków, teleinformatyków, nawigatorów oraz tłumaczy. Zawody te są przydatne dla Sił Zbrojnych stąd istnieje potrzeba przygotowania odpowiednio przygotowanych i przeszkolonych rezerw. Obowiązek ten spoczywa na kobietach posiadających wymienione zawody, od 1 stycznia roku kalendarzowego, w którym kończą 18 lat życia do 24 roku życia (absolwentki szkół średnich) i 28 roku życia (absolwentki szkół wyższych).

W WP od ponad 17 lat kobiety pełnią służbę wojskową we wszystkich Rodzajach Sił Zbrojnych, w różnych strukturach organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej i Sztabu Generalnego WP, w zakładach opieki zdrowotnej – znajdujących się w pionie Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do spraw Resortowej Opieki Zdrowotnej oraz od kilku lat w Żandarmerii Wojskowej. Według stanu na dzień 1 stycznia 2006 r. (z danych Departamentu Kadr i Szkolnictwa Wojskowego) w Wojsku Polskim czynną służbę zawodową pełnią 572 kobiety.

Najwięcej kobiet (316) pełni służbę w Wojskach Lądowych, w Siłach Powietrznych – 68, w Samodzielnych Publicznych Zakładach Opieki Zdrowotnej – 48, w Marynarce Wojennej – 46, w Żandarmerii Wojskowej – 18, w komórkach organizacyjnych MON-36, komórkach organizacyjnych Sztabu Generalnym-21. W stosunku do 2004 r. ogólna liczba kobiet pełniących służbę wojskową zwiększyła się w roku 2005 o 60 z 512 do 572. Stan liczebny w korpusie oficerów zwiększył się z 345 do 394, w korpusie podoficerów – ze 167 do 177, natomiast w nowym korpusie szeregowych zawodowych pojawiła się pierwsza kobieta.

Kobiety w Siłach Zbrojnych RP pełnią służbę wojskową w korpusie oficerów podoficerów i szeregowych zawodowych na różnych stanowiskach służbowych. W wyniku zmian prawnych, w 2004 r. korpus chorążych i podoficerów połączono w jeden korpus podoficerski. Prowadzony od 1999 r. nabór kobiet do szkół wojskowych spowodował rozszerzenie zakresu specjalności, w których służą.

Zasadniczo podjęto decyzję o otwartości wszystkich stanowisk dla kobiet, bez tworzenia żadnych sztucznych barier w dostępności kobiet do różnych specjalności wojskowych. Postawiono na naturalny napływ ochotniczek, zgodnie z ich poziomem ambicji i możliwości szkolenia, a w dalszym etapie faktycznymi możliwościami pogodzenia służby wojskowej z życiem rodzinnym. Jedyną barierą mogą stanowić warunki adaptacji kobiet do służby wojskowej ze względu na szkodliwe warunki środowiska pracy dla zdrowia kobiety w niektórych miejscach służby wojskowej.

Nadal znacząca większość kobiet pełni służbę w korpusie medycznym (250), ale systematycznie zwiększa się ich ilość w korpusach: ogólnowojskowym (81), łączności i informatyki (51), lotnictwa (24)

sprawiedliwości i obsługi prawnej (23), logistycy (29), inżynierii wojskowej (18), żandarmerii wojskowej (17), radiotechnicznym (14), przeciwlotniczym (11), obrony przed bronią masowego rażenia (10), rakietowym i artylerii (9), marynarki wojennej (7). Spośród absolwentek uczelni wojskowych 128 objęło stanowiska dowódców plutonów, a jedna – stanowisko dowódcy kompanii.

Monitorowanie procesu adaptacji ich na stanowiskach dowódczych przez Departament Kadr i Szkolnictwa Wojskowego wykazuje, że kobiety bardzo dobrze funkcjonują na tych stanowiskach – są dobrze przygotowane pod względem specjalistycznym (do dowodzenia plutonem), ambitne, mają wysoką motywację do służby, umiejętnie radzą sobie z problemami wychowawczymi. Są wysoko oceniane przez bezpośrednich przełożonych i akceptowane przez podwładnych. Posiadają pomocne w służbie i zarządzaniu (dowodzeniu) tzw. soft skills: umiejętność nawiązywania kontaktów społecznych, tworzenia więzi, szukania kompromisów, organizowania pracy zespołowej z wyczuleniem na każdego pojedynczego uczestnika (<http://www.wojsko-polskie.pl/wortal/document,id,3077,pageNo,1.html>)

Zastanówmy się teraz jakim zmianom uległa pozycja zawodowa kobiet w wojsku. Od wieków wojsko jako instytucja była utożsamiana tylko i wyłącznie z mężczyznami. Jednakże w sytuacji gdy zagrożenia spowodowały zapotrzebowanie zwiększanie personalnego, kobiety angażowane były w te struktury. W toku rozwoju cywilizacyjnego społeczeństw wystąpiło także nasilenie się udziału kobiet w kwestiach wojskowych. W XX w. militarna partycypacja kobiet osiągnęła już taki poziom, że nastąpiło niemal zrównanie uprawnień kobiet i mężczyzn zarówno w czasie pokoju jak i w czasie wojny. I wojnę światową można uznać jako zjawisko pierwszego masowego udziału kobiet w walce zbrojnej. Ich angaż nie był tylko wyłącznie dotyczący np. sanitarstwa, brały one też udział nawet w bezpośredniej walce. Również i II wojna światowa wskazała na ujawnienie się wiele nowych funkcji które kobiety pełniły w wojsku nie było to już typowo funkcje opiekuńcze itp., pełniły funkcje pilotów, kierowców, telegrafistek itp. Pierwszą mityczną postacią odgrywającą rolę była Wanda. O losie i powołaniu polskich kobiet pisał również Bogdan Suchodolski: "nie tylko na legendarnym szlaku realizowała się osobowość polskiej kobiety. Podobna rola w świadomości narodowej zyskiwały w ciągu wieków historyczne postaci rzeczywiste." np. Emilia Plater – To Litwinka, dziewica bohater Wódz powstańców" (Jędro 2007, s.183-185). Kobiety brały udział w wielu walkach w historii Polski. Największy udział kobiet w walkach był w czasie II wojny światowej w Armii Krajowej, zwłaszcza w czasie powstania warszawskiego. Niemcy byli zmuszeni do stworzenia specjalnych obozów jeńców dla kobiet z AK. W II Rzeczypospolitej ustawa Sejmu RP w kwietniu 1938 o powszechnym

obowiązku wojskowym ustaliła prawa kobiet do pełnienia pomocniczej służby wojskowej w zakresie m.in. służby przeciwlotniczej, wartowniczej i łączności.

W 1939 ustalona została Organizacja Przynależenia Wojskowego Kobiet, pod dowództwem Marii Wittekówny. W obecnej Polsce Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 kwietnia 2004 ustala, że kobiety w szkołach dające wykształcenie w zawodzie pielęgniarki lub weterynarza mają obowiązek stawienia się do poboru dla służby w rolach medycznych. Dalej, Ustawa, która obowiązuje od 1 lipca 2004 r., daje kobietom prawo do obejmowania stanowisk we wszystkich korpusach osobowych: szeregowych, zawodowych, podoficerskim i oficerskim. Jednak w dniu 1 stycznia 2005 było tylko 512 kobiet w służbie czynnej w wojsku polskim, to jest tylko 0,2% całości. Zainteresowanie kobiet służbą wojskową wzrasta.

Z wymienionych wcześniej danych można zauważyć tendencję świadczącą o zainteresowaniu przez kobiety uczestnictwem w służbie wojskowej. Interesującą kwestią jest motywacja kobiet do wyboru takiego a nie innego zawodu. Ciekawymi badaniami które wskazują na powody wyboru przez panie zawodów w grupach dyspozycyjnych są badania przeprowadzone przez Joannę Dziendziore.

Chcąc dowiedzieć się od kobiet pracujących w grupach dyspozycyjnych, co wpłynęło na wybór zawodu, zadano pytanie wskazując następujące kryteria: zawód wymarzony, wynagrodzenie, stabilizacja zawodowa, zamiłowanie do munduru inne. Porównanie województwa opolskiego i śląskiego pozwala stwierdzić, iż głównym czynnikiem motywującym kobiety do wyboru zawodu w grupach dyspozycyjnych było przeświadczenie o możliwej do osiągnięcia w tym sektorze stabilizacji zawodowej. Z badań wynika iż ponad połowa badanych kobiet woj. opolskiego wybrała swój zawód ze względu na stabilizację zawodową. Na drugim miejscu stawiają kryteria inne nie wyjaśnione, natomiast aż 12 % badanych wybrało swój zawód ze względu na zamiłowanie do munduru. Natomiast na ostatnim miejscu stawiają wynagrodzenie i zawód wymarzony. Z kolei w woj. śląskim, podobnie swój zawód wybrało ze względu na stabilizację zawodową. Z kolei aż 16% uważa, że jest to ich zawód wymarzony, na trzecim miejscu wynagrodzenie, a dalej inne niewyjaśnione kryteria (Dziendziore 2007, s. 109-110).

Istotną kwestią o której należy wspomnieć są trudności na które napotykać kobiety pełniące różne funkcje w grupach dyspozycyjnych. Do tych trudności należą m.in. przejawy dyskryminacji ale również trudności pełnego dostępu do stanowisk dowódczych, możliwości doksztalcania się, jednakże największym problemem jest pogodzenie kariery zawodowej z pełnieniem roli matki. Wojsko zdecydowanie nie jest przygotowane na brzemienny stan kobiety. Kobiety w mundurze nie mogą poświęcić 3 lat na wychowanie

dzieci. Mimo iż ich przełożeni rozumiejąc wszystkie aspekty takiej sytuacji to potrzebne są nowe regulacje ze strony Ministerstwa Obrony Narodowej (Czajkowski 2007, s. 68-69).

Gdy nastąpi prawne uregulowanie kwestii związanych z macierzyństwem kobiet, gdy kobiety będą traktowane równoprawnie z mężczyznami, gdy zatrą się wszelkie uprzedzenia i stereotypy i kobiety będą miały możliwość osiągnięcia stanowisk w wojsku zarezerwowanych dotychczas dla mężczyzn sądzę, iż jeszcze bardziej wzrośnie chęć uczestnictwa kobiet do angażowani się nie tylko w wojsku i realizowania się tam ale i w innych grupach dyspozycyjnych.

Z powyższych analiz statystycznych, uregulowań prawnych wynika, iż zauważalna jest tendencja wzrostowa do uczestnictwa kobiet w grupach dyspozycyjnych. Gdy nastąpi społeczne zrozumienie w pełni uczestnictwa kobiet w grupach dyspozycyjnych, gdy równouprawnienie kobiet i mężczyzn nabierze pełnoprawnego i realnego znaczenia. Gdy kobiety będą mogły godzić zarówno życie domowe jak i życie zawodowe, uważam, iż aktywność kobiet na polu grup dyspozycyjnych wzrośnie i poprzez kobiety zwiększy się efektywność działania tychże grup dyspozycyjnych naszego społeczeństwa, co już się stało w innych rozwiniętych społeczeństwach.

Literatura:

1. Baran-Wojtachnio M. (2007), *Wojskowa służba kobiet w odbiorze społecznym. Komunikat z badań.*, s.13-17, "Kobiety w grupach dyspozycyjnych", pod red. K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
2. Czajkowski M. (2007), *Kobiety w wybranych grupach dyspozycyjnych polskiego społeczeństwa. Kontekst socjologiczny*, s.68-69, "Kobiety w grupach dyspozycyjnych", pod red. K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
3. Dzieńdziora J. (2007), *Rola kobiet w grupach dyspozycyjnych w świetle badań własnych*, s.108, "Kobiety w grupach dyspozycyjnych", pod red. K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
4. Jasztal T. (2007), *Równy status kobiet i mężczyzn w Polsce*, Wrocław 2007, s.179-182, "Kobiety w grupach dyspozycyjnych", pod red. K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
5. Jędro A. (2007), *Zmiana pozycji zawodowej kobiet w służbie wojskowej w ciągu lat*, s.183-185, "Kobiety w grupach dyspozycyjnych", pod red. K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
6. Szacka B. (2003), *Wprowadzenie do socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa, s. 21-22
7. Zagórski Z. (2006), *Wykład monograficzny*, z dnia 16.12.2006 rok.
8. <http://www.kadry.wp.mil.pl/artukul.php?idartykul=19>
9. http://pl.wikipedia.org/wiki/Kobiety_w_Wojsku_Polskim
10. <http://www.wojsko-polskie.pl/wortal/document,,id,3077,pageNo,1.html>

SOCIAL CHANGE AND WOMEN IN THE POLISH ARMY. SELECTED SOCIOLOGICAL ASPECTS

Rozprawy Społeczne Nr 2 (IV) 2010, 138-147

Jan Maciejewski

University of Wrocław

Abstract:

The turn of the century showed that the uniformed public services are permanent segments of the population gaining its livelihood by commanding, hierarchy, discipline, drill, and greatly reduced family life and personal life to perform inner and external group roles, that is, the segment social roles, essentially different from the roles of groups within civil society.

The work in systems of contemporary availability is often popularly referred to as the service and requires the sacrifice of life, therefore, it was and is remunerated in both totalitarianism and democracy, but in democracy through the contemporary labour market. Thus the uniformed public services are soldiers, policemen, firemen, etc. who keep the right kind of availability, public order and if necessary, in accordance with the orders of the government, carry out its instructions. They protect production, operational, economic and natural processes, and protect the appropriate infrastructural facilities which task is to prevent a disaster and if this happens removing its effects (Zagórski 2006).

Key words: the uniformed public services army, stereotypes

According to the definition presented by Professor Zdzisław Zagórski, the participation in the uniformed public services is associated with high involvement in the occupation and also the reduction of certain spheres of private life and the sacrifices, which can reach extreme, I am thinking of devoting one's own life.

Therefore, for a very long time in the mind of the public, in cultural and axiological reality, it was hard to imagine women's participation in the uniformed public services. Stereotyped perception of gender roles in typically male and female occupations seemed to conform even more that there was no place for women in these services, as the participation is associated with great dedication, effort, both physical and mental, and even with the sacrifice of one's life. One of the features of common knowledge is a rashness of generalization. Often on the basis of one or few cases there are formulated general opinions, and this causes that social knowledge is permeated with stereotypes (Szacka 2003, p. 21-22).

Stereotypes simplify the recognition of different phenomena in different aspects of life. One type of this understanding is a simplified picture of a woman as an employee. Women through the prism of stereotypical view, are seen as working exclusively with a view to save money, they would abandon the work if the situation allowed them to do so, as opposed to men, who are very strongly committed to their work and who rely more on professional success. Women are more content with a job that requires less thinking, they pay more attention to social and emotional aspects of work and the conditions under which they work (Dzieńdziora 2007, p.108).

In modern societies where the boundaries of these traditional divisions are blurring slowly, but I stress that it is a slow process, where there is an increase of women in the public sphere, where women are increasingly better educated and have skills and increasing social and legal self-awareness, the area of interest of sociology is the phenomenon of women's participation in the uniformed public services. Charles Moskos has argued that the face of changes of traditional system of military organization into a modern organization is with the participation of women in it (Moskos 1988).

So you can briefly consider the status of women and men in Poland. Are we really in the Polish social society dealing with equality or with discrimination in many different areas of these two sexes? Of course, equality of women and men is guaranteed in the Constitution of the Republic of Poland, including the Labour Code there is a provision concerning the prohibition of any form of discrimination, and the Act on employment and counteracting unemployment and even many other standards or other normative acts indicating the signs of prohibition on sex discrimination. But are women in the Polish society not discriminated against men and are equal to them? Is the Polish society free from the stereotype of masculinity and femininity recognition?

In many areas women have lower salaries for the same work, there is a small proportion of women in the public sphere, including politics, economy, etc. There are still fairly small but obviously noticeable are the trends pointing to the increasing participation of women and the increase in their legal awareness. Although there is still a lack of the law on equal status of women and men in Poland. The Parliament is not

very interested in the issue of equal status of women and men. I regret to say that many of the tasks listed in the Action Platform for Women for the years 1997-2000 has not been implemented. In the Polish society, we still have to deal with the prevailing stereotype of the traditional division of male and female roles, the traditional division of the family, the role of the father and the mother, wife, the division of the typical household duties which largely burden a woman. There is still discrimination against women in the labour market that is seen, among other things, in lower earnings, the concentration of women in some sectors of employment. All these manifestations of specific discrimination, stereotyped perception of female and male roles and a lack of implementation of different assumptions of normative acts to counteract discrimination against women and their activation in the public sphere show the "underdeveloped" positions of Poland in issues relating to the gender equality in all sorts of spheres of social and public life.

It is worth to note the understanding of equality by Leon Petrażycki "The equality of people and the sense of justice require the equality of women." These wise words must be understood in Poland in order for us to be able to talk about full-fledged democracy (Jaształ 2007, p.179-182).

Let us now look at how in this situation, allowing normatively equal rights and, however, still in a limited way, women feel, who are aware and choose to engage in the uniformed public services. Let us examine how in these stereotypical scenes involving women who are in military service find themselves and how they are perceived.

Let us consider briefly the reception of women participating in military service by the society. Systematic increase in the number of women wearing military uniforms, began in 1999 when the Polish accession to NATO has extended the formal and legal possibilities of military profession. Since that time, the recruitment of women to military schools and academies began. Now let us examine the most recent data from a research project carried out in 2004-2005, with financial support from the Scientific Research Committee. This project was entering the mainstream research on the role and the importance of women in the military service and at the same time it was trying to capture the social perception. Generally, it can be concluded that there is social approval for the service of women, who voluntarily choose the military profession. Only in the civil environment, there is call that women should be excluded from service on the position involving fighting. Much fewer supporters, especially in the civil environment, gained the aspect of women's employment under coercion. Soldiers are also in opposition to this solution, but to a lesser extent than civilians. Opponents of women's participation in the army pointed to the following reasons. The first point is a different perception of religious causes

and moral beliefs, such views often dominate in a conviction of the civil environment because military men consider these reasons as irrelevant.

As a very important reason against the participation of women in the service was considered the possibility of capture and maltreatment. Both environments in a quite similar way suggest that women carry out their duties worse than men. It is worth noting that the social perception of women's military service is not differentiated by socio-demographic features, with one exception, members of the civil environment declare primary education, more often they do not accept the military service of women (Baran-Wojtachnio 2007, p.13-17).

Most Poles accept the recruitment of women to perform voluntary military service, according to the latest survey results from the Public Opinion Research Center.

Since 1999, the number of supporters of women's voluntary military service decreased by 6%, while the number of opponents increased by 4%. The most expressed view (39%) was that women should serve only in certain services, such as in the medical corps and logistics. 25% of respondents think that women should serve in the army without any restrictions. According to 16% of respondents, women should serve in all types of services, but only on positions which, in case of war do not involve fighting. 14% of Poles believe that women in general should not serve in the army. Only 6% of respondents did not have any opinion on the issue (<http://www.kadry.wp.mil.pl/artukul.php?idartykul=19>).

It can be concluded that both the military and the civil environments agree to a voluntary service of women in the army and, at the same time, do not agree that this service should be compulsory. One can say that in the society there is a general agreement on the participation of women in the army. Acceptance of this state of affairs, in my view, will significantly contribute to the increasing engagement of women in different uniformed public services.

Despite the difficulties associated with professions in uniformed public services, according to the Public Opinion Research Center data, in 1990 there served 32 women in the Polish Army, in 1995 there were over 100 of them, five years later – almost 300, in 2005 less than 600, and in 2006 – more than the 650. In 2007 the number of women reached 800 in the professional military service. Taking into account the candidates for professional soldiers (220 in 2007) – the number of women exceeded 1000. In this way, the participation of women in relation to the total number of professional soldiers now equals 1.04 percent. A chance to improve the situation is the announced professionalization of the Armed Forces and opening to women more possibilities of recruitment for professional private as well as the attempts to

change stereotyped portrayal of women in the army made by the institutions of the Defense Ministry (<http://www.kadry.wp.mil.pl/artukul.php?idartykul=19>).

On 30.06.2007, on the 31 January 2006 in the active service there were already 800 women, including two in the rank of colonel. In addition, in military academies and schools there are also trained over 220 female candidates

(http://pl.wikipedia.org/wiki/Kobiety_w_Wojsku_Polskim). The legal grounds for the possibility of professional service of women are included, as already mentioned above, in the Constitution of the Republic of Poland, the Act on military service of professional soldiers of 11 September 2003 (Journal of Laws of the Republic of Poland, No. 179, item 1750), together with the secondary legislation, the Act on common obligation to defend the Republic of Poland of 21 November 1967, revised in 29 July 2005, (Journal of Laws of the Republic of Poland, No. 180, item 1496), together with the secondary legislation. In 2005 there were changes in the following issues, firstly – a military training of students, secondly – extending the option of female professions (specialty), which were in the scope of interest to the Armed Forces. According to the Regulation of the Ministry of National Education and Sport and the Minister of National Defense, on executing the civil defense of female and male students, the volunteers during the course of study may undergo the appropriate military training in the self-teaching system, as an extra-curricular subject and in the form of a 6-week military training conducted by the Officer College or Training Center during summer holidays. This training was pretty popular among students. Among more than 3,200 students willing to undergo the military training in the summer break in 2005 there were 278 female students. Since 2006, it is planned to appoint additional higher education graduates (bachelor's degree) for a 3-month military training, if a student did not complete such training in the course of study. After the training, students will be transferred to the reserve. Such military training opens for them the way to the military career. According to the provisions of the amended Act on common obligation to defend the Republic of Poland, the obligation to participate in the military training includes secondary school and higher education graduates in some professions: medical, veterinary, marine, aviation, psychologists, physiotherapists, radiologists, lab debug, IT, telephone and information engineers, navigators and translators. These professions are useful for the Armed Forces, that is why there is a need to prepare adequately prepared and trained reserves. This obligation rests with the women holding these jobs, from 1 January in the calendar year they reach the age of 18 to the age of 24 (secondary school graduates) and the age of 28 (higher education graduates). In the Polish Army for over 17 years women

have served in all types of the Armed Forces, in various organizational structures of the Ministry of National Defense and General Staff, in health care institutions – subjected to the Plenipotentiary of the Minister of National Defense for the Department of Health and for some years in the Military Police. As of 1 January 2006 (data from the Department of Personnel and Military Education) 572 women serve professionally in the Polish Army.

The majority of women (316) serve in Land Forces, in Air Force – 68, in Independent Public Health Care Facilities – 48, in the Navy – 46, in Military Police – 18, in the organizational units of the Ministry of National Defense – 36, in the organizational units of the General Staff – 21. In relation to 2004, the overall number of women serving in the army increased in 2005 by 60 from 512 to 572. The number status in the officers corps increased from 345 to 394, in the non-commissioned officer corps – from 167 to 177, and in the new professional private corps there is a first woman.

Women in the Polish Armed Forces serve the officers core, in the non-commissioned officers core and in the professional private's core on various positions. As a result of legislative changes in 2004, the officer cadet corps and the non-commissioned officer corps were combined into one non-commissioned officer corps. The process of recruiting women to military schools which started 1999, resulted in the extension of specialties in which they serve. Basically, it was decided to open all posts to women, without creating any artificial barriers to women's access to various military specialties. It is orientated on the natural influx of volunteers, according to their level of ambition and training opportunities, and as a further stage, to reconcile the actual capacity of the military service and family life. The only obstacle could be the conditions of women adaptation to military service because of the adverse working conditions for women's health in some areas of military service.

The vast majority of women still serve in the medical corps (250), but their number steadily increases in the following corps: general military (81), communications and computer science (51), aviation (24), justice and legal services (23), logistics (29), military engineering (18), military police (17), radio-technical (14), anti-aircraft (11), defense against weapons of mass destruction (10), rocket and artillery (9), navy (7). 128 graduates of military academies took the position of platoon commander and one – the position of company commander. Monitoring the process of adapting them to commanding positions by the Department of Personnel and Military Education shows that women work very well in these positions – they are well prepared in terms of specialist preparation (to command a platoon), they are also ambitious, have high motivation to serve, they skillfully deal with behavioural problems. They are highly regarded by their

direct superiors and accepted by subordinates. They possess so called soft skills which are helpful in service and management (commanding): communicative abilities, abilities to create relationships, to seek compromise, to organize teamwork with sensitivity to each individual participant (<http://www.wojsko-polskie.pl/wortal/document,,id,3077,pageNo,1.html>).

Let us consider now what has changed in the position of women in the army. For centuries the army as an institution has been identified only with men. However, when threats demand the increase in personnel, women became involved in these structures. In the course of civilized development of societies, women's participation in military affairs increased. In the twentieth century, the military participation of women reached such a level that their rights of men and women were almost equal both in peacetime and during war. World War I can be considered as the phenomenon of the first mass participation of women in armed combat. Their engagement was not just exclusively for such activities as medical orderly, they even took part in direct combat. Also, World War II showed the disclosure of many new features that women performed in the army, these were no longer typical protective functions, etc., the new functions were: pilots, drivers, telegraphers, etc. The first mythical figure playing a significant role was Wanda Bogdan Suchodolski also wrote about the fate and the calling of Polish women. "Not only on the legendary route the personality of the Polish woman was shaped. The real historical characters acquired over the centuries the similar roles in the national consciousness. For example Emilia Plater – the Lithuanian, the virgin hero commander of the insurgent" (Jędro 2007, p.183-185). Women took part in many battles in the Polish history. Women's participation in combat was the largest during World War II, in the Home Army, especially during the Warsaw Uprising. Germans were forced to set up special camps for women prisoners from the Home Army. In the Second Republic of Poland, the act of the Sejm on military service in April 1938 established the right of women to act as an auxiliary military service in such areas as anti-aircraft service, guard service and communications.

In 1939 the Military Resettlement Organization of Women was set up under the leadership of Maria Wittekówna. At present, in Poland, the Regulation of the Council of Ministers of 6 April 2004 specifies that women who are in schools which give the education of a nurse or a veterinarian, are obliged to enroll for conscription into medical military service. Further on, the Act which applies from 1 July 2004, gives women the right to take the positions in all the personal corps: the professional private corps, the non-commissioned officer corps and the officer corps. However, on 1 January 2005 there were only 512 women on active duty in the Polish army, it is only 0.2% of the total. The interest of women in the military service is increasing.

The aforementioned data shows the trend of women's interest in the military service. An interesting issue is the motivation of women to choose this, and not the other profession.

Interesting studies that indicate the reasons behind the women's choice of professions in uniformed public services are the ones carried out by Joanna Dziendzióra.

In order to find out what influenced the women working in uniformed public services, they were asked the question indicating the following criteria: dream job, remuneration, professional stability, love for the uniform, and others. The comparison of Opolskie Province and Silesian Province leads to the conclusion that the main factor motivating women to choose the profession in uniformed public services was the belief in the possibility to achieve the professional stability in this sector. The research shows that more than a half of women surveyed in Opolskie Province chose their profession because of the professional stabilization. In the second place they put the other criteria which are not clear, however 12% of respondents chose their profession because of the love for the uniform. In last place they put the remuneration and the dream job. Similarly is in Silesian Province where women chose this profession because of the professional stabilization. 16% think it is their dream job, in the third place there is the remuneration, in the remaining places there are other, unclear criteria (Dziendzióra 2007, p. 109-110).

An important issue which should be mentioned here are the difficulties faced by women having different functions in uniformed public services. These difficulties include discrimination but also the difficulties with the full access to command positions, the possibility of further education, but the biggest problem is to reconcile the career with the duties of a mother. The Army is definitely not prepared for the condition of a pregnant woman. Women in uniform cannot spend 3 years upbringing their children. Despite the fact that their leaders understand all aspects of this situation there is a need for new regulations from the Ministry of National Defense (Czajkowski 2007, p. 68-69).

When the issues relating to the motherhood of women become legal regulated, when women are treated equally with men, when all prejudices and stereotypes disappear, and women have the opportunity to reach positions in the army formerly reserved for men, I believe that there will be further increase in the participation of women willing to be involved not only in the army but also in other uniformed public services.

The above statistical analysis and legal regulations show that the upward trend is noticeable for the participation of women in uniformed public services. When there is public understanding of the full participation of women in uniformed public services, where equality between men and women becomes fully and

really meaningful. When women are able to reconcile both home and professional life, I think that participation of women in the field of uniformed public services will increase and thanks to women the effectiveness of these uniformed public services in our society will increase, which has already happened in other developed societies.

References:

1. Baran-Wojtachnio M. (2007), *Military service of women in the public eye. Communication of research*, p.13-17, "Women in uniformed public services", edited by K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
2. Czajkowski M. (2007), *Women in certain uniformed public services of the Polish society. Sociological context.*, p.68-69, "Women in uniformed public services", edited by K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
3. Dzieńdziora J. (2007), *The role of women in uniformed public services in the light of the author's own research*, p.108, "Women in uniformed public services", edited by K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
4. Jaształ T. (2007), *Equal status of women and men in Poland*, Wrocław 2007, p.179-182, "Women in uniformed public services", edited by K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
5. Jędro A. (2007), *Changing the position of women in the military service throughout the years*, p.183-185, "Women in uniformed public services", edited by K. Dojwy i J. Maciejewski, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław
6. Szacka B. (2003), *Introduction to Sociology*, Oficyna Naukowa, Warszawa, p. 21-22
7. Zagórski Z. (2006), *Monographic lecture, dated 16.12.2006 rok*
8. <http://www.kadry.wp.mil.pl/artukul.php?idartykul=19>
9. http://pl.wikipedia.org/wiki/Kobiety_w_Wojsku_Polskim
10. <http://www.wojsko-polskie.pl/wortal/document,,id,3077,pageNo,1.html>